

MODERSMÅLET I, PROVET I TEXTKOMPETENS 10.2.2017 BESKRIVNING AV GODA SVAR

De beskrivningar av svarens innehåll och poängsättningar som ges här är inte bindande för studentexamensnämndens bedömning. Censorerna beslutar om de kriterier som används i den slutgiltiga bedömningen.

Beskrivningen av svaren i textkompetensprovet gäller endast innehållet i ett gott svar. Övrigt som bör beaktas vid bedömningen har beskrivits i de bedömningskriterier som ingår i studentexamensnämndens föreskrifter för provet i modersmålet.

www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ohjeet/Koekohtaiset/sv_foreskrifter_modersmalet.pdf

Uppgift 1

I utdraget ur John Steinbecks roman *Det stora kalaset* framhävs miljön där händelserna i romanen utspelas. I ett gott svar kan examinanden närma sig beskrivningen av miljön via berättaren och t.ex. ur följande perspektiv:

Miljön presenteras genom att berättaren

- kontrasterar och radar upp detaljer både i närbild och på distans (närbild, överblick)
- beskriver detaljer i den slitna, av allt att döma förfallna stadsmiljön (*ogräsöverbuxna tomter, bleckplåt och järn och rost och brädbitar, skräphögar, rostiga ledningsrör*)
- beskriver livet och vardagsrulljansen i t.ex. *fabrikerna, speceributikerna, restaurangerna och laboratoriet*
- beskriver en mångkulturell plats där det förekommer olika etniska grupper, representanter för olika yrkesgrupper och samhällsklasser och även enskilda namngivna individer.

Berättaren vädjar till olika sinnen genom att

- beskriva saker som man kan se (*en dager, bleckplåt och järn och rost och brädbitar, män och kvinnor i blåbyxor och gummirockar och oljeduksförkläden; gatlyktan tänds*), som man kan höra (*ett irriterande oväsen, tjuver, knakar, gnisslar, skramlar*), som man kan känna lukten av (*illaluktande*) eller på annat sätt känna eller uppleva (*drypande*)
- kombinera sinnliga observationer (*trötta dagos och kineser och polacker, män och kvinnor, strömmar ut och knegar uppför backarna mot sina hem i staden*).

Berättaren använder bildspråk, t.ex.

- Personifikation: Cannery Row beskrivs som en levande organism, *som kan bli sig själv och återgå till sitt normala liv* och genom liknelser som, t.ex. *sardinflottan har fiskat och konservfabrikerna doppar ändan i sjön*.

- Metaforer: *Cannery Row* – är ett poem, en stank; det strömmar ut folk från fabrikerna och de färdiginlagda sardinerna, som kommer fram i den motsatta ändan; från metafor-synpunkt te sig ännu förskräckligare.
- Analogi: berättarens uppdrag jämförs med marinbiologens försök att fånga platta maskar genom att få dem att självmant flyta fram och krypa upp på ett knivblad.

Berättaren bygger också upp miljön genom att

- vara medveten om svårigheten i sitt eget uppdrag (*Bilden är vald med omsorg, Hur ska man bära sig åt för att få in poemet och stanken – med livet i behåll i en bok?*)
- konstatera att beskrivningen är bunden till ett visst perspektiv (*Om han hade sett på dem genom ett annat titthål*)
- beskriva miljön via detaljer, på sätt och vis som genom att fokusera med en kamera
- använda tidsformen presens och skapa ett intryck av oföränderlighet genom händelser som dagligen upprepas.

1–2 poäng:

Examinanden har förstått vad som efterlyses med begreppet miljö. Svaret innehåller enskilda konkreta iakttagelser om miljöbeskrivningen.

3–4 poäng:

Examinanden har strukturerat sitt svar utgående från centrala grepp som används i miljöbeskrivningen, t.ex. uppräknings detaljer, personifikationerna och användningen av olika sinnen.

5–6 poäng:

Svaret ger en heltäckande beskrivning av de medel som används för att beskriva miljön och vittnar även om att examinandan lagt märke till den självmedvetna berättaren. En förtjänst är om examinandan uppfattat att presentationen av miljön fungerar som en inledning på romanen.

Uppgift 2

I Icebug-annonsen marknadsförs en s.k. dubbkänga som förväntas lösa "din" mammas – och i förlängningen hela Sveriges – halkproblem. Annonsen inleds med dramatisk berättelse på individnivå följt av ett faktaavsnitt som beskriver problematiken på ett allmänt plan. Annonsen målar inledningsvis upp ett problem. Därefter beskrivs hur "du" som kund kan minska eller eliminera det s.k. halkproblemet genom att skaffa en dubbkänga till din mamma. Texten avslutas med ett "säljande" avsnitt där läsaren uppmanas till handling: köp en dubbkänga.

Det finns flera detaljer i annonsen som avslöjar att den är vinklad för en specifik målgrupp, bl.a. följande:

- utgivningskontexten (M-magasin, en tidskrift för kvinnor över 50, *mogna attraktiva pionjärer*)
- det direkta tilltalet i förhållande till målgruppen för tidskriften (pronomina *du/din/dig*, antydning om att läsaren är en kvinna över 50).

Utöver dessa kontextbundna drag kan man dra slutsatser om att annonsen är riktad till:

- kvinnor i allmänhet (*genusplogning*, jämställdhet, feministiskt perspektiv)
- döttrar och mammor ("du" och/eller "din" mamma)
- döttrar som har äldre mammor som löper risk att halka
- äldre kvinnor som rör sig ute i halkan och som löper risk att halka
- stilmedvetna, attraktiva och modiga äldre kvinnor (mogna attraktiva pionjärer).

Målgruppen kommer också indirekt fram genom hur företaget Icebug beskriver sin egen verksamhet, nämligen i vi-form som en grupp kvinnor (*Vi på Icebug*: kvinnor talar till kvinnor och att de delar samma erfarenheter skapar förtroende).

I ett gott svar är det viktigt att visa hur olika medel och knep används för att stärka effekten på målgruppen. Man kan t.ex. lyfta fram följande detaljer:

- retoriska medel (t.ex. ett tydligt tilltal, du-vi-konstellationen)
- argumentationen (förnuft och känsla, sakpåståenden och värdepåståenden, generalisering och förenkling)
- sammanblandningen av olika textgenrer (annons, nyhetsartikel, narrativa element, upplysande och informerande element)
- försöket att sälja produkten genom en medryckande text
- vädjan till förnuft (bl.a. faktaunderlag) och känsla (medkänsla)
- beskrivningen av människor i nöd och uppmaningen att hjälpa
- uppmaningen att agera (att få läsaren att handla/hjälpa)
- bruket av visuella medel (layout, bild)
- värderingar kopplade till t.ex. medmänsklighet, omsorg och vikten av att hjälpa
- beskrivningen av ett problem (mamma kan halka) och presentationen av en lösning på problemet (köp en känga).

Icebug-annonsen knyter på olika sätt positiva värden till den egna verksamheten och till produkten. Läsaren (kvinnan över 50, den potentiella kunden) görs till något mer än en kund: ett slags räddare i nöden.

1–2 poäng:

Examinanden har identifierat målgruppen för annonsen, t.ex. i tilltalet eller utgivningskontexten. Några påverkningsmedel lyfts också fram. Greppet är huvudsakligen refererande.

3–4 poäng:

Examinanden klassificerar sina iakttagelser om målgruppen och kan förutom relativt uppenbara drag även identifiera mer obemärkta påverkningsmedel i annonsen. Det kan t.ex. gälla tilltal, genusaspekter, retoriska medel eller argumentation.

5–6 poäng:

Analysen är välgrundad och fångar förutom tilltal och utgivningskontext upp förhållandet mellan målgrupp, syfte och effektskapande medel i annonsen. Behandlingen är övertygande och visar genom välvalda exempel att examinandens behärskar reklamanalys.

Uppgift 3

Utdraget från hjälporganisationen Rädda Barnens webbsida omfattar en informativ artikel med rubriken *Barnens liv hotas av brist på mat och vatten* inkl. bilder, faktarutor och en webblankett där den potentiella donatorn kan fylla i sina person- och betaluppgifter. På webbsidan åskådliggör och understryker både texten, bilderna och faktarutorna på ett sakligt och förtroendeingivande sätt att det finns ett verkligt behov av stöd för barnen i Etiopien. Ett syfte med texten är att få läsaren att donera pengar. Ett pålitligt intryck stärker förutsättningarna för en eventuell donation.

I utdraget från webbsidan kan man skönja flera element som används för att skapa föreställningar om en pålitlig organisation och verksamhet. Det pålitliga intrycket byggs upp bl.a. genom:

- saklighet (i bl.a. språk, stil, rapportering, layout)
- vädjan till läsarens förnuft (upplysning, information, faktarutor, siffror)
- hänvisningar till forskning och erfarenhet
- retoriska medel (t.ex. organisationen som beskrivs i vi-form, direkt tilltal)
- vädjan till läsarens känslor (allvarlig nöd, hjälp till barn, medlidande, empati)
- etisk medvetenhet (juridiska detaljer, namnen som ändrats och personuppgifterna som skyddas)
- konkreta exempel på seriös verksamhet (*vi ger näringstillskott till barnen, försöker rädda boskap, utbildar vårdpersonal*)
- bevis på organisationens tidigare verksamhet (tidigare hjälpinsatser, bevis på att donationerna varit till hjälp)
- samarbete med myndigheter i Etiopien (Etiopiens hälsoministerium) och hänvisningen till andra auktoriteter (myndigheterna, regeringen)
- utbildad och sakkunnig personal (organisationen utbildar vårdpersonal)
- detaljer som vittnar om den exceptionella torkan och nöden i Etiopien.

I de två fotografierna i anknytning till texten kan man t.ex. ta fasta på följande aspekter:

- Närbilden av kvinnan (Ubah) och ett spädbarn (Rukia) illustrerar innehållet i artikeln, fungerar som bevis och visar vem saken gäller.
- Det andra fotografiet (sonen Rukia?) visar nöden i Etiopien och fungerar också som ett slags bevis på den konkreta hjälpverksamheten.
- Båda bilderna vittnar om de exceptionellt svåra förhållandena, där barn och vuxna i Etiopien lider av den värsta torkan på 50 år.

För övrigt kan man i ett gott svar konstatera att också webblanketten ger ett pålitligt intryck. Surfaren kan fylla i sina betal- och personuppgifter i en sakligt utformad och av allt att döma pålitlig webblankett. Möjligheten att förbli anonym kan också tolkas som en förtroendeingivande detalj.

1–2 poäng:

Svaret innehåller enskilda men osystematiskt disponerade iakttagelser om de medel, t.ex. siffror och faktarutor som används på webbsidan för att skapa ett pålitligt intryck av organisationen.

3–4 poäng:

I svaret analyseras utdraget från webbsidan strukturerat och med fokus på centrala detaljer som stärker pålitligheten, t.ex. siffror, faktarutor, bildbevis och saklighet. Detaljerna beskrivs som påverkningsmedel.

5–6 poäng:

lakttagelserna är välvalda och träffande och de bildar en helgjuten analys av hur ett pålitligt intryck av hjälporganisationen och dess verksamhet byggs upp på webbsidan. Examinanden är medveten om att syftet med webbsidan och användningen av olika påverkningsmedel hänger ihop. Examinanden inser att pålitlighet och förtroende är en förutsättning för en eventuell donation.

Uppgift 4

I utdraget ur *Arbetarens hustru* av Minna Canth kan man skönja lättare motsättningar och meningsskiljaktigheter, men även djupare konflikter mellan vissa personer. Motsättningarna kommer framför allt till uttryck när personerna diskuterar giftermål, pengar, män, kvinnor och "zigenerskan" med öknamnet Hopptossan. Att Hopptossan plötsligt uppenbarar sig i närheten av bröllopfesten sätter igång en tydlig konfliktsituation framför allt mellan kvinnorna. Motsättningarna mellan några av männen är inte lika uppenbara. Motsättningarna och konflikterna framgår genom enskilda repliker i alla de fyra scenerna/dialogerna som ingår i utdraget.

Scen I: Risto försöker övertala Vappu att gifta sig

Risto försöker övertala Vappu att gifta sig, men hon svarar att hon inte är intresserad av giftermål. Vappus svar är kryptiskt (*Det är många bugter på vägen, många krokare i sjön*) och hon signalerar också försiktighet (*Bättre att se sig för än ångra bakefter*). Diskussionen är mycket kort, men man kan förstå att Risto och Vappu har olika uppfattningar om vad det innebär att gifta sig.

Scen II: Johanna, Katri, Laura och Lotta diskuterar Hopptossan

I diskussionen mellan de fyra kvinnorna kan man skönja motsatta åsikter framför allt mellan Johanna och Katri och Laura. Åsikterna gäller Hopptossan som de upptäcker och börjar diskutera. Johanna har en välvillig inställning till Hopptossan, medan Katri och Laura har negativa åsikter om henne. Då Johanna vill bjuda in henne till festen, reagerar både Katri och Laura med motargument.

Scen III: Risto, Yrjö, Gustaf och Toppo diskuterar giftermål och pengar

I replikväxlingen mellan Risto och Yrjö kan man ana en viss rivalitet beträffande Johanna (*Det sägs att du i många år haft ett godt öga till Johanna, men så kom jag och snappade ett, tu, tre flickan ifrån dig.*) När det blir tal om att Risto kommit över pengarna på Johannas bankkonto, uppstår en motsättning mellan Risto och både Gustaf och Toppo som av allt att döma inte är särskilt välbärgade. Det talas om rika flickor och fattiga flickor. Samtidigt diskuterar männen

för- och nackdelarna med giftermål. I diskussionen kan man uppfatta motsättningar i personernas syn på fattiga/rika, kvinnor/män, att vara ogift / att vara gift.

Scen IV: Johanna, Laura, Lisa och Katri diskuterar Hopptossan

Hopptossans närvaro skapar en konflikt. Diskussionen om Hopptossan avslöjar tydliga motsättningar och konflikter kvinnorna emellan. När Johanna konstaterar *Det blir ännu med tiden folk af Hopptossan* och Laura reagerar med svaret *Af den där galningen? Aldrig i evighet* är konflikten uppenbar. Lisa tar parti för Johanna och Hopptossan, medan Laura och Katri konsekvent ifrågasätter Hopptossans förtjänster. De fyra kvinnornas argumentation för och emot Hopptossan avslöjar föreställningar och fördomar om bl.a. anständighet, människovärde och folkgrupper.

Motsättningarna mellan personerna låter sig till en del tolkas som motsättningar mellan t.ex. män och kvinnor och olika tjänsteställningar, samhällsklasser och folkgrupper.

1–2 poäng:

Examinanden fångar upp några motsättningar mellan personerna, men fastnar t.ex. vid att diskutera och spekulera kring kvinnornas förhållande till Hopptossan.

3–4 poäng:

Examinanden finner motsättningar och t.o.m. konflikter i alla fyra scener och kan, utöver att räkna upp personerna och motsättningarna binda ihop sina iakttagelser.

5–6 poäng:

Examinanden identifierar de centrala motsättningarna mellan personerna och kan strukturera dem genom att t.ex. visa att konflikterna bottenar i olika inställningar till t.ex. samhällsklasser, anständighet, människovärde, könsroller, giftermål eller pengar.

Uppgift 5

Textutdraget ur Minna Canths skådespel *Arbetarens hustru* innehåller många drag som är typiska för ett skådespel. I ett gott svar är det viktigt att de kännetecken som lyfts fram inte enbart gäller formella aspekter (t.ex. repliker, personregister, aktindelning) utan även innehållsliga aspekter (t.ex. komedi, människorelationer, konflikter). Poängen med uppgiften är inte att kunna skilja åt formella och innehållsliga drag, utan att kunna identifiera olika slags drag – även sådana som inte är iögonenfallande.

Med fokus på **formen** i skådespelet kan man bl.a. lyfta fram följande drag som är vanliga i skådespel:

- personregister och inledande scenanvisning som placerar händelserna och personerna i en kontext, en miljö och en tidpunkt
- indelning i akter och scener, inkl. scenanvisningar, scenväxlingar, entréer och sortier
- repliker, dialog, muntlig kommunikation.

Texten är skriven för att kunna uppföras på scen med hjälp av bl.a. scenografi och skådespelare. I ljuset av den dramatiska kurvan kan utdraget ur första akten ses som en typisk exposition där skådespelets utgångspunkter (var? när? vem?) presenteras.

Med fokus på **innehållet** i skådespelet kan man bl.a. lyfta fram följande drag som är vanliga i skådespel:

- uppenbarligen en komedi (tragedi/komedi)
- fokus på människorelationer
- fokus på motsättningar och konflikter
- personerna fungerar som representationer (fattig, rik, arbetare, tjänsteflicka, "zigenerska")
- händelserna utspelas i ett fiktivt här och nu
- expositionen bygger upp förväntningar på vad som möjligtvis kommer att hända i skådespelet
- läsaren får gradvis mer och mer information om personerna och händelseförloppet
- det finns information mellan raderna och skådespelet stöder sig på åskådarens/läsarens förmåga att iakttä, tolka och pussla ihop delarna till en helhet.

I ett gott svar framgår det att *Arbetarens hustru* följer konventionerna för hur skådespel brukar vara uppbyggda. Utmaningen är att förutom de rent formella dragen som aktindelning, dialog och scenanvisningar också se att innehållet i dialogen och den fragmentariska presentationen av händelseförloppet följer konventionerna.

1–2 poäng:

Examinanden identifierar och räknar upp enskilda uppenbara kännetecken för ett skådespel, t.ex. dialog, olika personer, indelningen i akter. Fokus ligger på uppenbara och formella aspekter.

3–4 poäng:

Examinanden identifierar och räknar upp centrala kännetecken för ett skådespel och berör också innehållet genom att t.ex. konstatera att det är frågan om en komedi, att betoningen på personrelationer är vanligt i skådespel eller att första akten presenterar personerna och bygger upp en grund för händelseförloppet.

5–6 poäng:

Svaret visar tydligt och genom träffande ordval (t.ex. dialog, scenanvisning, dramatisk kurva, exposition) varför texten är ett utdrag ur ett skådespel. Beträffande innehållet fångar examinandem även upp mer obemärkta drag som kan gälla konflikter, förväntningar, kommunikation eller t.ex. tematiska eller dramaturgiska aspekter.